CU PRIVIRE LA *TOPORUL CU BRAȚELE ÎN CRUCE* DESCOPERIT LA PĂDURENI-HUŞI (JUD. VASLUI)

DE

MARIN DINU

Într-un articol intitulat *Cercetări arheologice în zona Huşilor*, regretata profesoară Violeta-Veturia Bazarciuc, fostă directoare a Muzeului din Huşi şi pasionat arheolog, cu rezultate notabile în cercetarea de teren, menționa, printre altele, descoperirea unui *topor de bronz cu brațele „în cruce”*[1]. Este vorba de o descoperire fortuită, efectuată de cetățeanul I. Pârvan din Huşi, în primăvara anului 1975, pe *Dealul Popii* de pe teritoriul comunei Pădureni, fostă Cârligați până în 1965[2]. Din descrierea autoarei, locul descoperirii se află la sud de reşedința comunei şi la circa 3 km nord de satul Văleni, fost Şchiopeni până în 1965[3]. Alte date topografice mai precise nu se menționează în articol.

Cercetările ulterioare au demonstrat că *Dealul Popii* reprezintă un martor de eroziune din *Dealurile Fălciului* situate la vest-nord-vest de satele Văleni şi Pădureni, delimitat la est de cursul superior al pârâului Sărata şi la vest de cel al râului Elan (fig. 1). Locul descoperirii se află la 300 m altitudine, spre botul dealului, orientat nord-nord-vest – sud-sud-est, la circa 4 km vest (şi nu sud, cum s-a publicat) de satul de reşedință a comunei Pădureni şi la circa 3 km nord de satul Văleni al aceleaşi comune[4].

Piesa sus-menționată se afla acolo printre resturile de locuire ale unei aşezări cu ceramică pictată cu motive romboidale şi în X, tipice stilurilor **β, γ, δ** din perioada Cucuteni A–B. Răvăşită de arăturile adânci, cum se arată în articolul citat, aşezarea cucuteniană a fost distrusă în totalitate[5].

Dat fiind că autoarea nu prezintă nici un fel de ilustrație a toporului menționat, fără să mai vorbim că în legătură cu acesta s-au strecurat şi unele erori, ne-am propus să prezentăm aici piesa respectivă, după un desen executat cu multă acuratețe de regretatul profesor şi arheolog Aurel Buzilă, pe atunci muzeograf principal la Muzeul Județean de Istorie din Piatra Neamț, un real talent artistic în desenul pieselor arheologice[6]. În felul acesta, toporul respectiv cu descrierea corespunzătoare, încadrat corect sub aspect tipologic şi cultural, poate fi inclus în literatura de specialitate.

Este vorba de fapt de *un topor de aramă cu brațele în cruce* şi nici de cum de bronz, aşa cum s-a publicat anterior, lung de 205 mm, uşor arcuit spre interior, cu gaura de prindere în coadă, cilindrică (30–31 mm în diametru) şi cu brațele puțin diferențiate ca lungime (fig. 2). Astfel, brațul târnăcop cu tăişul transversal pe gaura de prindere, uşor arcuit (50 mm între cele două extremități ale sale), are o lungime de 104 mm din centrul găurii de prindere în coadă. Brațul despicător, în forma de secure, lung de 100 mm, are tăişul cu o arcuire mai pronunțată cu o deschidere de 44 mm între cele două extremități ale lui. Cu un manşon în jurul găurii de prindere mai bine reliefat pe partea ventrală decât pe cea dorsală, toporul de aramă cu brațele *în cruce* de pe *Dealul Popii* de la Pădureni-Huşi, reprezintă un exemplar suplu, elegant, cu părțile componente echilibrate. Ca şi celelalte exemplare de acest fel, toporul descris de noi aici nu prezintă urme de utilizare ca unealtă sau armă.

---

[1] Violeta-Veturia Bazarciuc, *Cercetări arheologice în zona Huşilor*, în *AMM*, III–IV, 1981–1982, p. 237.

[2] Eliza Ghinea şi Dan Ghinea, *Localitățile din România. Dicționar*, Bucureşti, 2000, p. 389.

[3] *Ibidem*, p. 594.

[4] Mulțumim şi pe această cale profesorului Vicu Merlan de la Huşi, care ne-a furnizat precizarea topografică a Dealului Popii în urma investigațiilor sale directe.

[5] Violeta-Veturia Bazarciuc, *op. cit.*

[6] Când colega V.V. Bazarciuc a venit la Iaşi şi ne-a arătat toporul sus-menționat, asupra căruia am discutat, la Seminarul de Arheologie al Facultății de Istorie de la Universitatea „Al. I. Cuza” Iaşi, se afla de față şi regretatul profesor Aurel Buzilă, distins arheolog şi un strălucit desenator. Frapat de particularitățile piesei, acesta i-a făcut pe loc un desen pe care ni l-a dăruit. Îl publicăm acum, deoarece, multă vreme rătăcit printre hârtii, l-am considerat pierdut.

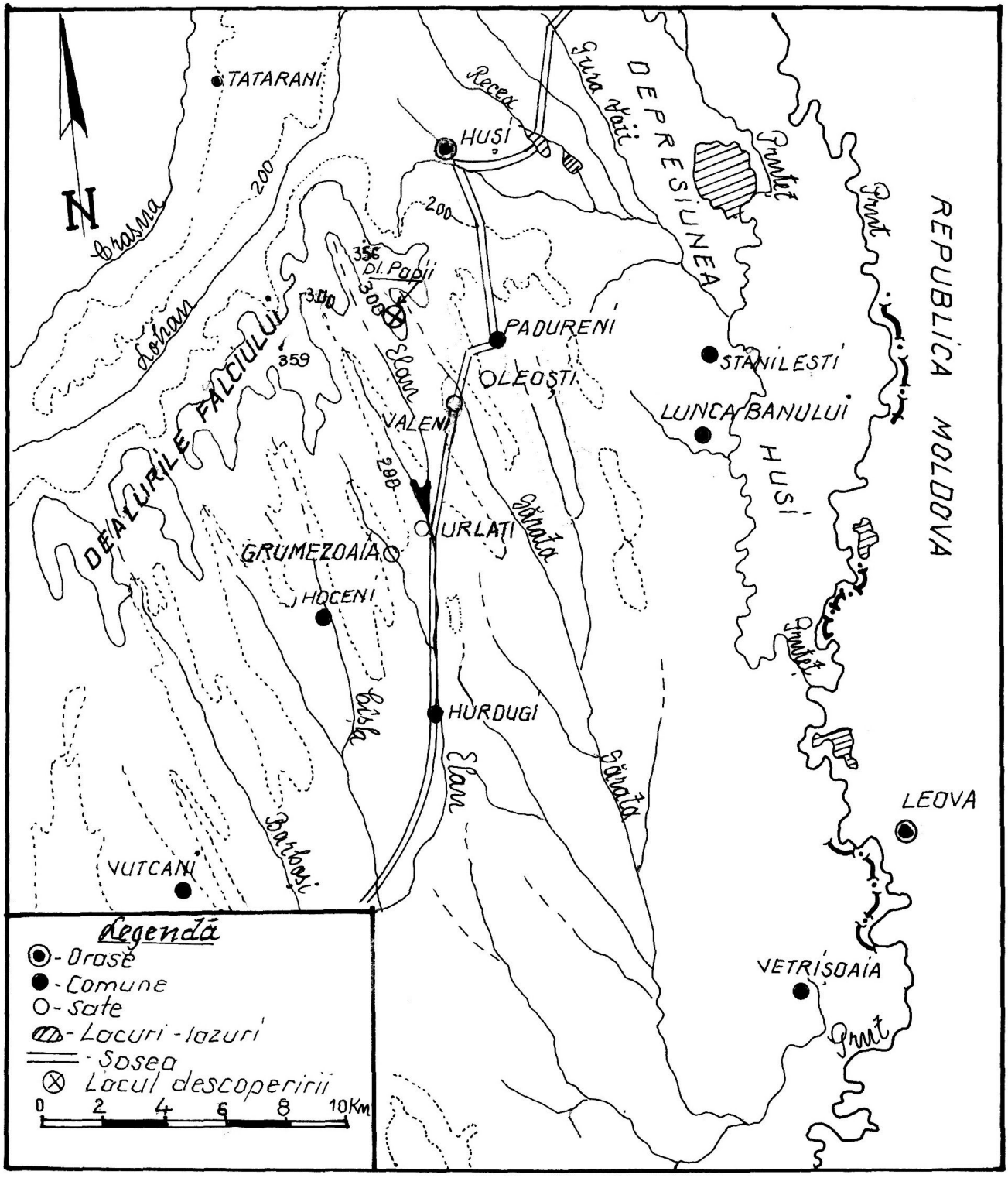

Fig. 1. Pădureni-Huşi. Harta zonei cu locul descoperirii de pe „Dealul Popii”.

Totuşi ceea ce particularizează acest exemplar de cele cunoscute de noi, până în prezent, sunt unele defecţiuni cu totul deosebite; este vorba de tăişul braţului despicător, în formă de secure, care prezintă o spărtură longitudinală a gurii, bine reliefată, care se prelungeşte vizibil pe partea dorsală a braţului până aproape de gaura de prindere din zona centrală a piesei. O astfel de crăpătură, dar mai puţin reliefată, se constată şi pe braţul târnăcop, pe aceeaşi parte dorsală a acestuia, fiind vizibilă până în dreptul tăişului. După opinia noastră aceste defecţiuni provin de la turnare şi nicidecum de la o eventuală utilizare ulterioară turnării.

Cu toate acestea defecţiunea respectivă prezintă o deosebită importanţă pentru că ne ajută să înţelegem mai bine tehnica de realizare a piesei. Aici ea ne sugerează că pentru realizarea acestui topor s-a folosit tehnica de turnare bivalvă sau chiar complexă. Despicătura longitudinală a tăişului de la braţul secure reprezintă o dovadă de necontestat că reîncălzirea piesei, după îmbinarea celor două valve pline de metal, nu s-a realizat uniform şi omogenizarea metalului retopit din cuprinsul lor a avut de suferit dând forma actuală a piesei. Nu ştim dacă şi crăpătura, mai puţin pronunţată, de pe braţul târnăcopului se datorează aceluiaşi fenomen.

Sub aspect tipologic, toporul de aramă cu braţele *în cruce* de la Pădureni-Huşi (jud. Vaslui) se înscrie în marea grupă a topoarelor eneolitice numite de tip Jászladány, bine reprezentată în eneoliticul de pe teritoriul României prin mai multe tipuri şi variante[7]. Exemplul prezentat de noi aici, prin toate elementele sale constitutive, se încadrează perfect în varianta Brad, cu forme elegante, realizate îngrijit, cu manşon pentru fixare la gaura de prindere în coadă, mai reliefat pe faţa interioară şi mai puţin pe cea dorsală, cu ambele tăişuri convexe, dar mai accentuat a tăişului de la braţul târnăcop sau secure, cum l-am numit noi[8].

Este bine cunoscut că toporul de la Brad (com. Negri, jud. Bacău), care a dat denumirea acestei variante, provine dintr-o descoperire sigură, din marginea unei locuinţe Cucuteni A–B, faza Cucuteni A–B_2, din aşezarea situată într-un strat inferior de pe locul cetăţii dacice din această localitate[9], punctul *La Stâncă*, cum s-a precizat mai târziu[10].

Este de remarcat că şi toporul de aramă cu braţele *în cruce* de pe *Dealul Popii* de la Pădureni-Huşi provine tot dintr-o aşezare Cucuteni A–B, corespunzătoare probabil etapei Huşi de la începutul fazei Cucuteni A–B_2[11].

Chiar dacă acest exemplar a fost descoperit întâmplător în aşezarea Cucuteni A–B_2, de pe acest loc răvăşită de brăzdarul plugului, dat fiind că aici nu se menţionează şi alte urme de cultură materială, cu excepţia celor cucuteniene din faza Cucuteni A–B_2, ne îndreptăţeşte să-l legăm de această aşezare. De astfel şi sub aspect tipologic toporul sus-menţionat se încadrează perfect în varianta Brad a topoarelor de cupru cu braţele *în cruce*.

Aşadar, după exemplarul din aşezarea Cucuteni A–B_2 de la Brad, punctul *La Stâncă*, toporul din aşezarea Cucuteni A–B de pe *Dealul Popii* de la Pădureni-Huşi reprezintă, după opinia noastră, al doilea exemplar de acelaşi tip care poate fi considerat o descoperire sigură, din faza Cucuteni A–B_2. De astfel nu este exclus ca aşezarea Cucuteni A–B_2 de pe *Dealul Popii*, situată pe o poziţie dominantă, la circa 300 m altitudine, un fel de acropole a zonei, cu o deschidere spre est, sud şi sud-est, spre depresiunea Huşilor din apropiere, să fi reprezentat o aşezare înfloritoare, un puternic centru administrativ şi cultural zonal. O piesă similară, varianta Brad a toporului de aramă cu braţele *în cruce* de tip Jászladány, s-a descoperit întâmplător şi la Podolenii de Jos, com. Cozmeşti, jud. Iaşi în punctul *Tabără*, la circa 20 km nord de zona Huşi – Pădureni, pe acelaşi culoar al Prutului mijlociu[12].

Şesul Prutului din apropiere, cu depresiunea Huşilor bogată în ierburi şi terenuri agricole fertile, brăzdat cu numeroase cursuri de ape, cu zone împădurite spre nord, în spatele aşezării, unde se întind *Dealurile Fălciului* (fig. 1)[13], reprezentau o zonă ideală pentru agricultură şi creşterea vitelor, pescuit şi vânat, ca să ne limităm numai la acestea. Astfel s-ar explica şi prezenţa acestui topor de cupru aici, nu ca unealtă de muncă sau armă, ci ca un însemn al puterii şefului patrilocal cucutenian, aşa cum de altfel sunt considerate descoperirile de acest fel din eneoliticul românesc.

---

[7] Al. Vulpe, *Cu privire la cronologia topoarelor de aramă cu braţele în cruce*, în *SCIV*, 15, 4, 1964, p.457 şi urm.; idem., *Die Äxte und Beile in Rumänien*, II, în *PBF*, IX, 5, München, 1975, p. 33 şi urm.; Ion Mareş, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002, p. 99–121; Aici şi o bibliografie completă; M. Dinu, *O nouă variantă a toporului eneolitic de cupru cu braţele în cruce. Varianta Erbiceni*, în *Scripta praehistorica*, ed. V. Spinei, M. Mantu-Lazarovici şi D. Monah, Iaşi, 2005, p. 387 şi urm.

[8] Al. Vulpe, *op. cit*., 1964, p. 460; idem., *op. cit*., în *PBF*, IX, 5, München, 1975, p. 42–43 şi pl. 23, 172; Vasile Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie Roman*, în „Carpica", I, 1968, p. 173 şi fig. 49/4; idem, *Zargidava, Cetatea dacică de la Brad*, Bucureşti, 1995, p. 20 şi pl. 216/6; Ion Mareş, *op. cit*., p. 197–198 şi pl. 40/3.

[9] Al. Vulpe, *op. cit*., München, 1975, p. 40–43.

[10] Vasile Ursachi, *Le depot d'objects de panere énéolithique de Brad, com. Negri, dép. Bacău*, în *BAI*, IV, 1991, Iaşi, p. 335; Ion Mareş, *op.cit*., p. 197–198.

[11] Attila László, *Cercetări arheologice în aşezarea Cucuteni A–B de la Huşi*, în *ArhMold*, IV, 1964, p. 7–20.

[12] Dan Monah şi Constantin Iconomu, *Topoare de aramă din Moldova*, în *ArhMold*, XVI, Bucureşti, 1993, p. 275–277; Constantin Iconomu, *Noi date arheologice despre judeţul Vaslui, rezultate dintr-o donaţie*, în *ArhMold*, XXIII–XXIV (2000–2001) 2003, p. 274 şi fig. 7/4.

[13] I. Gugiuman, V. Cârcotă şi V. Băican, *Judeţul Vaslui*, în colecţia *Judeţele Patriei*, 1973 (harta).

În concluzie, toporul cu brațele în cruce de la Pădureni-Huşi *este de aramă* şi nu de bronz, cum probabil, din greşeală, a fost menționat în publicația vasluiană sus-menționată. Tipologic, el reprezintă un exemplar din aramă, turnat în tehnica bivalvă mai complexă, cu analogii tipice în varianta Brad din contextul de locuire Cucuteni A-B_2 din eneoliticul clasic cucutenian, în care a fost descoperit. Mai mult încă, prin defecțiunile sale parțiale, de turnare, care deocamdată sunt unice, se aduc unele precizări la tehnica bivalvă sau chiar complexă prin care respectivul exemplar a fost realizat. Aşadar, cele două exemplare, de la Brad şi Pădureni – Huşi, care provin din două descoperiri sigure, precizează că varianta Brad a toporului de aramă cu brațele *în cruce* corespunde, în aria cucutenianului, cu începutul fazei Cucuteni A–B_2 şi continuă cu parcursul integral al acesteia. Nu excludem continuitatea acestei variante şi în faza Cucuteni B_1, când apar şi alte variante[14].

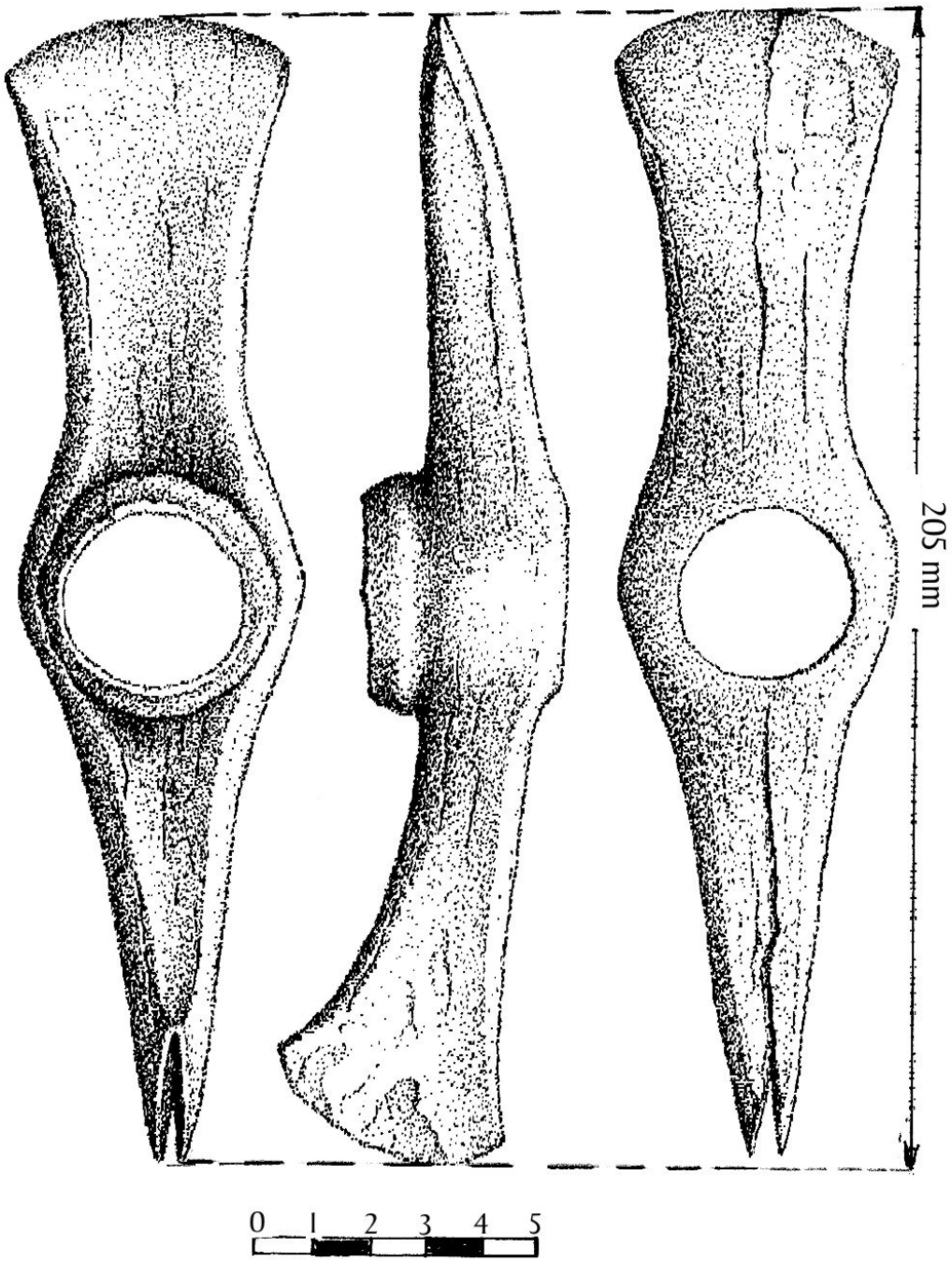

Fig. 2. Pădureni-Huşi. Topor de cupru cu brațele „în cruce” din aşezarea Cucuteni AB de pe „Dealul Popii”.

[14] I. Mareş, *op. cit.*, p. 207 şi pl. 40/7; p. 301 şi pl. 42/4; M. Dinu, *op. cit.*, p. 393.

În lumina acestor date se pune problema care este spațiul cultural-cronologic pe care-l ocupă topoarele de tip Ariuşd, caracterizate prin formă simplă, fără manşon la gaura de prindere în coadă. Este problema care a suscitat numeroase discuții în literatura de specialitate[15]. Referindu-se la exemplarul de la Ariuşd, care a dat denumirea primului tip sau variantă, cea mai simplă a toporului de aramă cu brațele *în cruce*, I. Mareş consideră că toporul de la Ariuşd poate fi atribuit stratului Cucuteni A[16]. Se ştie însă că în aşezarea eponimă de pe *Cetățuia* de la Cucuteni, în 1962 s-a descoperit un topor de tip Vidra, variantă cu brațul lung, care se află într-un context sigur, pe podeaua de lut ars a unei locuințe din faza Cucuteni A_3 acoperit cu lipituri din pereții acesteia[17]. În această situație spațiul de încadrare cultural-cronologic a toporului de aramă cu brațele *în cruce* de tip Ariuşd s-ar reduce la fazele Cucuteni A_4 şi Cucuteni $A–B_1$. De remarcat însă că şi pentru faza Cucuteni A_4 dispunem de o descoperire sigură efectuată în 1970, într-o locuință din aşezarea de la Drăguşeni-Ostrov (jud. Botoşani), aşezare cucuteniană cu un singur nivel de locuire[18]. Este vorba de un topor cu o formă deosebită, cu un braț ciocan mai scurt şi muchia în formă de T în poziție transversală cu gaura de prindere, iar celălalt braț despicător (secure) mai lung, tăişul arcuit dispus de-a lungul găurii de prindere a toporului în coadă. Acest exemplar a fost considerat un topor de formă mixtă, care face trecerea de la tipul Vidra la tipul Ariuşd[19].

Evident, sperăm ca cercetările viitoare să confirme datele prezentate de noi, desigur pe baza unor descoperiri sigure, dar, deocamdată, puțin numeroase.

LA HACHE À TRANCHANTS OPPOSÉS DÉCOUVERTE À PĂDURENI-HUŞI (DÉP. DE VASLUI)

RÉSUMÉ

Dans la revue *AMM* no. III–IV (1981–1982), p. 237 on mentionne d'une manière erronnée et sans illustration la découverte fortuite d'une «hâche en bronze (?) à tranchants opposés» dans un habitat énéolithique de la phase Cucuteni A–B au lieu dit *Dealul Popii*, com. Pădureni, Huşi (fig. 1). L'auteur de cette étude, qui a vu l'objet sus-mentionné et dispose d'un dessin de celui-ci (fig. 2), conforme le lieu et le contexte archéologique Cucuteni A–B, plus précisement Cucuteni $A–B_2$ mais il nie (conteste) l'affirmation qu'il s'agit d'une hâche en bronze «à tranchants opposés». On précise qu'il s'agit d'une hâche *en cuivre* à tranchants opposés de type Jászladány, la variante Brad, de l'énéolithique classique, cucutenienne qui, par la défection évidente de la fonte montre qu'on a utilisé la technique bivalve ou même complexe (fig. 2). Cette hache représente le deuxième exemplaire, après celui de Brad, qui provient d'une découverte sûre: l'habitat Cucuteni $A–B_2$

Sans avoir des traces d'utilisation, la hache de Pădureni-Huşi, représente, comme toutes les autres de ce type, un signe du pouvoir du chef patrilocal ayant probablement la résidence dans l'habitat de type Cucuteni

---

[15] Ferenc László, *Fouilles à station primitive de Erösd (1907–1912)*, în *Dolg.*, Cluj, V, p. 299, 393 şi urm.; idem, *Les types de vases peints d'Ariuşd (Erösd)*, în *Dacia*, I, 1924, p. 1–27; Vl. Dumitrescu, *Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine*, în *Apulum*, VII/1, p. 43; Zoltan Székely, *Noi descoperiri de unelte de aramă şi de bronz Transilvania*, în *SCIV*, 18, 2, 1967, p. 330; idem., *La position d'Ariuşd dans le cadre de la civilisation Cucuteni*, în *BAI*, I, Iaşi, 1987, p. 259; idem., *Aşezarea culturii Schneckenberg de la Ariuşd, jud. Covasna*, în Angustia, 4, 1999, p. 9–12; Al. Vulpe, *op. cit.*, 1964, p. 460, nota 17.

[16] Ion Mareş, *op. cit.*, p.182.

[17] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Cucuteni*, Bucureşti, 1966, p. 23 şi fig. 7; M. Petrescu-Dîmboviţa şi Mădălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Piatra Neamț, 2004, p. 153–154 şi fig. 75/1; Ion Mareş, *op. cit.*, 2002, p. 202; Al. Vulpe, *op. cit.*, 1975, p. 83 şi pl. 50; Dumitru Boghian, *Comunitățile cucuteniene din bazinul Bahluiului*, Suceava, 2004, p. 103 şi fig. 62/1, 32.

[18] Aristotel Crâşmaru, *Un topor de aramă descoperit în aşezarea Cucuteni A de la Drăguşeni, jud. Botoşani*, în *SCIV*, 22, 3, 1971, p. 479–483; idem., *Drăguşeni. Contribuții la o monografie arheologică*, p. 23–24 şi fig. 15/1–1a.

[19] Al. Vulpe, *op. cit.*, 1975, p.33; Ion Mareş, *op. cit.*, 2002, p.232. Nu este exclus ca şi toporul de tip Ariuşd de la Floreşti (com. Poieneşti, jud. Vaslui), descoperit întâmplător în punctual *Varnița*, în preajma unor urme de locuire cucuteniană cu ceramică pictată cu bandă îngustă (A.C. Florescu, în *SCIV*, 5, 3–4, 1954, p. 595 şi urm.) aşezare corespunzătoare fazei Cucuteni A_4, să fie contemporan, cel puțin în parte, în această zonă, cu toporul din aşezarea de la Drăguşeni.

où cette pièce a été découverte. A partir de ces données, l'auteur discute les caractéristiques culturelles et chronologiques dis haches de type Ariuşd qui précedent typologiquement celles de type Brad. L'opinion de l'auteur est que celles-ci correspondent à la phase Cucuteni A–B_1 et à la phase Cucuteni A_4 l'étape finale, parce que pour la phase Cucuteni A_3 sont caractéristiques les haches de type Vidra et pour Cucuteni A_4 la hache de la découverte sûre de l'habitat de Drăguşeni (dép. de Botoşani) qui fait le passage aux haches de type Ariuşd, type considéré le plus ancien de la série Jászladány des haches énéolithiques en cuivre à tranchants opposés.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Pădureni-Huşi. Carte de la zone; lieu de la découverte sur Dealul Popii.
Fig. 2. Pădureni-Huşi. Hache en cuivre à tranchants opposés de l'habitat Cucuteni A–B_2 de Dealul Popii.